

1. תהלים א: א-ד

אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב
כי אם בתורת יהוה חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה
והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פרוי יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח
לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו רוח

2. **מלבים: כעץ שתול** לא כעץ נטוע, כי יש הבדל בין הנטוע והנשתל, הנטוע הוא הנטוע במקומו, והשתול הוא הצמח שנעקר ממקומו ונשתל במקום אחר להשביחו ולתקנו, והנה יש עשבים לחים ורעננים, שאי אפשר לשתלם ממקום למקום מרוב לחותם והם לא ישביחו ולא יתקיימו ימים רבים, אבל העץ אשר אין לחותו רב כל כך ורטוב הוא לפני שמש, **עת יעקרנו ממקומו וישתלהו במקום אחר ישביחו ויתקיים יותר**

3. **אבן עזרא:** וכל אשר יעשה יצליח - **ישוב על האדם הנמשל לעץ**. ויש אומרים: כי ישוב כל אשר יעשה יצליח - **על העץ כי אם יוקח ממנו סעיף ויוטע יצליח**. ואחרים אמרו: כי שב על עלהו כמו: ועלהו לתרופה. ולפי דעתי: כי טעם פרוי - **הנשמה החכמה שתהיה מלאה תורת אלהים להכיר בוראה ומעשיו העומדים לנצח**... כי בעבור הפרי היה העץ

וכל אשר יעשה יצליח, שהאילן הזה יצליח גם את זרעו שכל אשר נזרע ונטע ממנו יהיה כמוהו, כן הצדיק גם בניו יוצלחו בזכותו גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך...

The Sneh

4. שמות ג'

(א) וּמִשָּׁה הָיָה רַעְיָה אֶת־צֶאֱן יִתְרוֹ חֹתְנָו כִּהֵן מִדָּן וַיִּנְהַג אֶת־הַצֶּאֱן אַחֵר הַמִּדְבָּר וַיָּבֵא אֶל־הָר הָאֱלֹקִים תְּרֻבָּה:
(ב) **וַיֵּרָא מֶלֶאךָ ה' אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֶּנֶה וַיֵּרָא וְהָנָה הַסֶּנֶה בַּעַר בְּאֵשׁ וְהַסֶּנֶה אֵינְנוֹ אֵכֶל:**
(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מִדּוֹעַ לֹא־יִבְעַר הַסֶּנֶה:

5. דעת זקנים: (א) מתוך הסנה. לפי שאי אפשר מן הסנה לעשות צלמי' לע"ז

6. שמות רבה ב':ה

שאל גוי אחד את רבי יהושע בן קרחה, מה ראה הקדוש ברוך הוא לדבר עם משה מתוך הסנה. אמר לו אלו מתוך חרוב או מתוך שקמה כך היית שואלני, אלא להוציאך חלק אי אפסך, למה מתוך הסנה? **ללמדך שאין מקום פנוי בלא שכינה אפלו סנה**. בלבת אש, בתחלה לא ירד אלא מלאך אחד שיהיה ממצע ועומד באמצע האש, ואחר כך ירדה שכינה ודברה עמו מתוך הסנה.

רבי אליעזר אומר, מה הסנה שפל מכל האילנות שבועולם, כך היו ישראל שפלים וירודים למצרים, לפיכך נגלה עליהם הקדוש ברוך הוא וגאלם, שנאמר (שמות ג, ח): **וארד להצילו מיד מצרים**.

רבי יוסי אומר, כשם שהסנה קשה מכל האילנות, וכל עוף שנכנס לתוך הסנה אין יוצא בשלום, כך היה שעבוד מצרים קשה לפני המקום מכל השעבודים שבועולם, שנאמר (שמות ג, ז): ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי...

7. דבר אחר, מה הסנה הזה גדל על כל מים, כך ישראל אינן גדלים אלא בזכות התורה שנקראת מים, שנאמר (ישעיה נה, א): הוי כל צמא לכו למים,

8. דבר אחר, מה הסנה עושה קוצין ועושה ורדין, כך ישראל יש בהן צדיקים ורשעים.

9. **שמות רבה:** דָּבַר אַחַר, מֵהוּ עִמּוֹ אֲנֹכִי בְּצֶרֶה, כְּשֵׁיט לָהֶם צֶרֶה אֵינָם קוֹרְאִים אֶלָּא לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּמִצְרַיִם, (שמות ב, כג): וַתַּעַל שְׁוַעְתָּם אֶל הָאֱלֹהִים. בָּיָם, (שמות יד, י): וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה', וְכָאֵלֶּה רַבִּים. וְאָמַר (ישעיה סג, ט): **בְּכָל צִרְתֶּם לֹא צָר, אָמַר לֹא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, אִי אַתָּה מְרַגֵּשׁ שְׂאֵנִי שְׂרִי בְּצֶעַר כְּשֵׁם שִׂישְׂיָרָאֵל שְׂרִימִים בְּצֶעַר, הֵי יוֹדַע מִמְּקוֹם שְׂאֵנִי מְדַבֵּר עִמָּךְ מִתּוֹךְ הַקּוֹצִים כְּבִיכּוֹל אֲנִי שְׂתָף בְּצֶעַרְךָ.....מִתּוֹךְ הַסָּנֶה.**

10. **מדרש תנחומא,** שמות י"ד:ד- (ד) דָּבַר אַחַר, וְלָמָּה בְּלַבַּת אִשׁ? מִשְׁנֵי חֲלָקִיו שֶׁל סָנֶה וְלִמְעַלָּה, שֶׁהֵלֵב נָתַן מִשְׁנֵי חֲלָקִיו שֶׁל אָדָם וְלִמְעַלָּה. וְלָמָּה מִתּוֹךְ הַסָּנֶה, וְלֹא מִתּוֹךְ אֵילָן גְּדוֹל, וְלֹא מִתּוֹךְ תְּמָרָה? אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: כְּתַבְתִּי בְּתוֹרָה, עִמּוֹ אֲנֹכִי בְּצֶרֶה (תהלים צא, טו). הֵם נִתְּוִימִים בְּשַׁעֲבֹד, וְאָף אֲנִי בְּסָנֶה מִמְּקוֹם צָר. לְפִיכֶךָ מִתּוֹךְ הַסָּנֶה שְׂכָלוֹ קוֹצִים.

שמות רבה: הַדָּא הוּא דְּכְתִיב (שיר השירים ה, ב): אֲנִי יִשְׁנֶה וְלִבִּי עָר, אֲנִי יִשְׁנֶה מִן הַמְּצוֹת, וְלִבִּי עָר לְעִשׂוֹתָן. (שיר השירים ה, ב): תִּמְתִּי בְּסִינִי, שְׁנַתְּמָמוּ עִמִּי בְּסִינִי וְאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דָּבַר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. אָמַר רַבִּי יְנָאִי, מֵהַתְּאֻמִּים הַלְלוּ, אִם חֲשַׁשׁ אֶחָד בְּרָאשׁוֹ חֲבָרוֹ מְרַגֵּשׁ, כֵּן אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּבִיכּוֹל (תהלים צא, טו): עִמּוֹ אֲנֹכִי בְּצֶרֶה.

רש"י: (ב) **מתוך הסנה.** וְלֹא אֵילָן אַחַר, מִשּׁוּם "עִמּוֹ אֲנֹכִי בְּצֶרֶה" (תהלים צא טו): רַבְּנוּ בַחֲיִי: (ד) **וע"ד המדרש...** וְלָמָּה מִתּוֹךְ הַסָּנֶה וְלֹא מִתּוֹךְ אֵילָן וְלֹא מִתּוֹךְ תְּמָרָה אָמַר הַקָּב"ה כְּתַבְתִּי בְּתוֹרָתִי עִמּוֹ אֲנֹכִי בְּצֶרֶה, בְּנֵי נִתְּוִימִים בְּכּוֹר הַבְּרַזֵּל בְּתוֹךְ שַׁעֲבֹד, אָף אֲנִי נִגְלָה מִתּוֹךְ הַסָּנֶה וּמִמְּקוֹם צָר, הוּא סָנֶה הוּא סִינִי כְּתִיב הַכֹּא וְהִנֵּה הַסָּנֶה בּוֹעֵר בְּאֵשׁ, וְכִתִּיב בְּסִינִי (דברים ה) וְהָהָר בּוֹעֵר בְּאֵשׁ.

11. **בן איש חי- (ז) וירא אליו מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה נ"ל בס"ד** אותיות סנה במלואם כזה סמ"ך נו"ן ה"ה הם אותיות הנמוך רמז שזכה לנבואה במעלה הגדולה בשביל מדת הנמוך שהיתה בו שהיה נמוך מכל האדם ולכך נגלה אליו בסנה שהוא הנמוך שבאילנות ונרמזו אותיות הנמוך"ך בתוך אותיות הפשוט של סנה גם הם המכו"ן שזכה להיות מכוון ומרכבה לשכינה:

12. **גמרא שבת סז.** ...וְלִימָא הִכִּי, הַסָּנֶה הַסָּנֶה לֹא מִשּׁוּם דַּגְבִּיהַת מְכַל אֵילָנִי אֲשֶׁרִי הַקָּב"ה שְׂכִינְתִּיהָ עֲלָךְ, אֲלֵא מִשּׁוּם דְּמִיכַת מְכַל אֵילָנִי, אֲשֶׁרִי קוֹדֵשׁא בְּרִיךְ שְׂכִינְתִּיהָ עֲלָךְ... וְהַתְּנִיא אֵילָן שְׂמִשְׁרִי פִירוֹתֵי סוּקָרוֹ בְּסִיקְרָא וְטַעְנוּ בַּבְּנִימִים, בְּשִׁלְמָא טוֹעְנוּ בַּבְּנִימִים כִּי הִיכִי דְלִיכּוּשׁ חִילִיָּה, אֲלֵא סוּקָרוֹ בְּסִיקְרָא מֵאִי רְפוּאָה קַעֲבִיד, כִּי הִיכִי דְלִיחֲזִיָּה אִינְשֵׁי וְלִיבְעוּ עֲלֵיהָ רַחֲמֵי...

13. **גבורות ה' פרק כ"ג:** וְרָצָה לֹמַר, כִּי אֲדַרְבָּא יוֹתֵר מִיּוֹחַד הַסָּנֶה לְגַלּוּי הַשְּׂכִינָה, שֶׁהִיא בְּכָל מְקוֹם, וְכֹאשֶׁר נִגְלָה הַשְּׂכִינָה בְּסָנֶה, מוֹכַח שְׂאֵינִי מִמְּקוֹם מִיּוֹחַד אֵל הַשְּׂכִינָה, אֲבָל אִם נִגְלָה בְּאֵילָן חֲשׁוּב, יֵשׁ לְחֻשׁוֹב שְׂמִצִּיאוֹת כְּבוֹדוֹ דּוּקָא בְּאֵילָן חֲשׁוּב זֶה... כִּי לְכָךְ נִגְלָה עֲלָיו בְּסָנֶה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא הַגַּלּוּי הַזֶּה לְצוֹרֵךְ יִשְׂרָאֵל, כְּדִי לְגַאֲוֹל אוֹתָם, וְלְכָךְ הִיא הַגַּלּוּי כְּפִי שֶׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ זְמַן, וְלְפִיכֶךָ אָמַר מֵהַ סָּנֶה שֶׁפֵּל מְכַל הַאֵילָנוֹת, כֵּךְ יִשְׂרָאֵל יִרְוִדִים מִן כָּל הָאוֹמוֹת, וְזֶהוּ כְּמוֹ שֶׁהַתְּבַאֵר לְמַעַלָּה...

14. **אבן עזרא: את המראה הגדול.** זֶה אוֹת רֵאשׁוֹן כְּתוּב בְּתוֹרָה שֶׁעֲשֶׂה הַשֵּׁם עַל יְדֵי נְבִיאָו מֹשֶׁה. עַל כֵּן אָמַר לוֹ זֶה לֶךְ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׂלַחְתִּיךָ. וְאָמַר יִפֹּת טַעַם זֶה הָאוֹת כִּי הָאוֹיֵב נִמְשַׁל לְאֵשׁ וְיִשְׂרָאֵל לְסָנֶה עַל כֵּן לֹא יִבְעַר

15.

(ד) וַיִּרְא ה' כִּי סָר לְרַאֲוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹקִים מִתּוֹךְ הַסָּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הַגָּנִי: (ה) וַיֹּאמֶר אֶל-תִּקְרַב הַלֵּם שֶׁל-נְעֻלָּיִךְ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמְתָּ קֶדֶשׁ הוּא:
(ו) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹקֵי אֲבִיךָ אֱלֹקֵי אֲבֹתֶיךָ אֱלֹקֵי יִצְחָק וְאֱלֹקֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתַּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מֵהִבִּיט אֶל-הָאֱלֹקִים: (ז) וַיֹּאמֶר " רָאָה רָאִיתִי אֶת-עַנְי עִמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶת-צַעֲקוֹתֶם שִׁמְעֵתִי מִפְּנֵי נְגִשְׁיִי כִּי יִדְעֵתִי אֶת-מִכְאָבָיו: (ח) וְאֵרָד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וְלְהַעֲלֹתוֹ מִן-הָאֶרֶץ הַהִוא אֶל-אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל-אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ אֶל-מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֲמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי: (ט) וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי וְגַם-רָאִיתִי אֶת-הַלְחָץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם:

The Kikayon

16. ספר יונה פרק ד: ה'יא

ה- וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן־הַעִיר וַיֵּשֶׁב מִקְדָּם לְעִיר וַיַּעַשׂ לּוֹ שָׁם סֹכָה וַיֵּשֶׁב תַּחְתֶּיהָ בְּצֶלַע עֵד אֲשֶׁר יֵרָאֶה מֵהַיָּהוּ בְּעִיר:
ו- וַיִּמַן יְהוָה אֱלֹהִים קִיקְיֹון וַיַּעַל אֶמְעַל לְיוֹנָה לְהִיּוֹת צֶלַע עַל־רֹאשׁוֹ לְ C הַצִּיל לּוֹ מִרְעָתוֹ וַיִּשְׁמַח יוֹנָה עַל־הַקִּיקְיֹון שֶׁמָּחָה גְדוּלָּה:

17. רש"י: קיקיון. עשב הגדל למעלה בענפים רבים ומיצל וכך שמו

להציל לו מרעתו. מחום השמש

אבן עזרא: להציל לו מרעתו - מרוב חום השמש. ויש אומרים: כי בעבור שעמד במעי הדג זמן ארוך, **עור בשרו רב ולא יוכל לסבול החום**

18. **מלבים:** וימן אלהים קיקיון כי צל הסוכה לא היה מגין הרבה כמ"ש וישב תחתיה בצל, מבואר שלא היה הצל בכל הסוכה כי דפנות הסוכה לא סככו רק נגד הצד שעמדה שם השמש, והוצרך לישוב בבקר תחת קיר מזרחי **ובצהרים לא היה צל כלל** והקיקיון עשה צל למעלה על ראשו להציל לו היינו לראשו שהיה מוכן לפגע מחום השמש, **וישמח יונה על הקיקיון** כי יונה דן מזה שרצון ה' שישב מקדם לעיר כי יתילד שם איזה דבר בעיר ומעכב אותו אשר שלומת רשעים יראה:

19. **אברבנל:** ואז זימן הקב"ה הקיקיון שצמח שם לפי שעה, ושמח יונה על הקיקיון שמחה גדולה לפי שעם היות לו כבר סוכה לשבת תחתיה הנה השמש היה עובר בסכך הסוכה ונוגע על ראשו גם כי יבשו עצי הסכך ולא היה לו בה כבר צל אמנם בבוא הקיקיון **שהעלין שלו הם גדולים בהתפשטם על הסוכה היו עושות צל הרבה כפול ומכופל**, ולכן שמח יונה בו ואמר להציל לו מרעתו **כי היה יונה חולה מהקדחת כמ"ש למעלה וירע ליונה רעה גדולה שהוא החולי** כמו שפירשתי וכבוא השמש בגבורתו עליו אולי שימות כאשר שאל מאת הש"י ולכן כדי להציל לו מרעתו ר"ל רעת חליו ורעת שאלתו ששאל המות בא הקיקיון ויונה שמח בו כדרך המוקדחים שיתענגו וישמחו בדברים הקרים.

20. **מלבים:** וימן. הצמיח עשב קיקיון וגדלה למעלה ועלה ממעל ליונה להיות לו לצל להצילו מזריחת החמה הרעה לו **כי צל הסוכה הוא דבר שאינו מתמיד** כי הולך ומתייבש מחום השמש ולא כן הקיקיון היונק רטיבות הארץ. **וישמח וגוי. על כי היה לו לצל מתמיד**

21. **רד"ק:** וימן. הצמיחו לפי שעה ואעפ"י שעשה לו סוכה לצל אולי יבשו עצי הסוכה כי ישב שם עד מלאות לו ארבעים יום **ועשה עמו אות זה להשכילו בגזרת ה' וכי רחמיו על כל מעשיו**

22. יונה

ז- וַיִּמַן אֱלֹהִים תּוֹלַעַת בְּעֹלוֹת הַשָּׁחַר לְמַחֲרַת וַתֵּךְ אֶת־הַקִּיקְיֹון וַיִּיבֶשׁ:

אבן עזרא: וימן, למחרת - יום שמחתו בקיקיון

ח- וַיְהִי אֶפְזָרַח הַשָּׁמֶשׁ וַיִּמַן אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים חַרִּישִׁית וַתֵּךְ הַשָּׁמֶשׁ עַל־רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלֵּף וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לְמוֹת

ט' וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מַחֲיִי:

י- וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יוֹנָה הַהֵיטֵב תִּרְהֶלֶךְ עַל־הַקִּיקְיֹון וַיֹּאמֶר הֵיטֵב תִּרְהֶלֶךְ עַד־מוֹת:

23. **אברבנל:** האמנם לפי **שטובות העולם הזה אינן מתמידות** ועוד מעט יחדלו זימן הקב"ה תולעת בעלות השחר למחרת שמחתו ותך את הקיקיון ר"ל שחתכו מלמטה וכאשר נפסק ממנו לחות הארץ ונחתך יבשו העלים שהיו לצל וייבש, (ח) ונוסף על זה שבזרוח השמש זימן הקדוש ברוך הוא רוח קדים חרישית כלומר משמיע שאון עד שהיה מחריש האזנים והוא רוח חם מאד והכה השמש על ראש יונה ויתעלף כלומר שהביאו אל העילוף והוא הכנסת הרוח חיוני בלב וישארו האברים כמתים, עד שיונה בראותו כי הגיע עד שערי מות שאל את נפשו למות כלומר שאמר לנפשו צאי ממני כי טוב מותי מחיי פן אראה ברע אשר ימצא את עמי

24. רד"ק: ויהי, וימן. הזמין הרוח לפי שעה להוסיף לו צרה על צרתו כחום השמש ופי' חרישית חזקה שנעשו בני אדם כחרשים בנשיבתה ות"י שתיקתא ורוח קדים היא חמה ותך השמש הרוח והשמש

מצודת דוד: וישאל את נפשו. שאל ובקש את נפשו להפרד ממנו למען ימות

ילקוט שמעוני תקנ"א:ג' -...באותה שעה נפל על פניו ואמר הנהג עולמך במדת רחמים...

25. י"א ויאמר ה' אתה חסדת על-הקיקיון אשר לא-עמלת בו ולא גדלתו שבו-לילה היה ובו-לילה אבד:

יב ואני לא אחוס על-נינוה העיר הגדולה אשר יש-בה הרבה משתים-עשרה רבו אדם אשר לא-ידע בין-מינו לשמאלו ובהמה רבה:

26. אברבנל- ולפי שינונה לא שאל חיים ולא בריאות כי אם המות ומצד אחר חרה לו על הקיקיון שחלף הלך לו כי היה שמח בו, לכן הוכיחו השם באומרו שהיו שני הדברים האלה סותרים זה את זה, והוא אומר ההיטב חרה לך על הקיקיון ר"ל אם הדבר כדברך שהמות טובה למה חרה לך על הקיקיון ביבשו נראה שהיו החיים טובים בעיניך ולכן שמחת בקיקיון שמאריך לך החיים וחרה לך בהעדרו מפני שהוא מביא למות, והנביא השיבו היטב חרה עלי עד מות כלומר לעולם אומר לך שהמות היא היטב האמנם חרה לי מהקיקיון לא מפני המות אלא בעבור העונש והצער שאסבול עד המות הנה אם כן המות טובה היא אבל צער השמש קודם המות הוא אשר חרה לי

27. פרקי אבות ג,ט

רבי יעקוב אומר, המהלך בדרך ושונה, ומפסיק משנתו ואומר מה נאה אילן זה, מה נאה ניר זה--מעלין עליו כאילו הוא מתחייב בנפשו